

СРПСКИ ДИЈАЛЕКТОЛОШКИ ЗБОРНИК
КЊИГА LXIX

ACADÉMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS
et
INSTITUT DE LA LANGUE SERBE DE
L'ACADÉMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

RECUEIL
DE DIALECTOLOGIE
SERBE
LXIX

TRAITÉS ET MATÉRIAUX

Comité de rédaction

*Dr. Nedeljko Bogdanović, Dr. Žarko Bošnjaković, Dr. Miodrag Jovanović,
Dr. Dragomir Kozomara, Dr. Sofija Miloradović, Dr. Radivoje Mladenović,
Dr. Miroslav Nikolić, Dr. Dragoljub Petrović, Dr. Mihai Radan, Dr. Slobodan
Remetić, Dr. Rada Stijović*

Rédacteur en chef
SLOBODAN REMETIĆ

BELGRADE
2022

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
и
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

СРПСКИ
ДИЈАЛЕКТОЛОШКИ
ЗБОРНИК
LXIX

РАСПРАВЕ И ГРАЂА

Уређивачки одбор

*Др Недељко Богдановић, др Жарко Бошњаковић, др Миодраг Јовановић,
др Драгомир Козомара, др Софија Милорадовић, др Радивоје Младеновић,
др Мирослав Николић, др Драгољуб Пејировић, др Михај Радан,
др Слободан Реметић, др Рада Симијовић*

Главни уредник
СЛОБОДАН РЕМЕТИЋ

БЕОГРАД
2022

Покренут 1905. године.

Главни уредници:

Академик Александар Белић (1905–1960),
академик Михаило Стевановић (1960–1974),
академик Павле Ивић (1976–1999),
академик Александар Младеновић (2002–2010),
академик АНУРС Слободан Реметић (2010–).

Секретар часописа
Др Марина Јуришић

Прихваћено на VI скупу Одељења језика и књижевности САНУ
27. септембра 2022. године на основу рецензија:
др Слободана Реметића (АНУРС, Бања Лука), др Недељка Богдановића
(Филозофски факултет, Ниш), др Раде Стијовић (Институт за српски језик САНУ,
Београд), др Жарка Бошњаковића (Филозофски факултет, Нови Сад),
др Радивоја Младеновића (Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац),
др Николе Рамића (Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац),
др Софије Милорадовић (Институт за српски језик САНУ, Београд) и
др Марине Јуришић (Институт за српски језик САНУ, Београд).

У финансирању ове књиге учествовало је
Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

Издају

Српска академија наука и уметности, Београд, Кнеза Михаила 35
и
Институт за српски језик САНУ, Београд, Кнеза Михаила 36/1

Телефон: 011/2027-121
e-mail: srpski.dijalektoloski.zbornik@gmail.com, profesorremetic@gmail.com
www.isj.sanu.ac.rs

Часопис излази годишње

Компјутерска припрема за штампу:
Давор Палчић
palcic@eunet.rs

Штампа:
ЛП Службени гласник
Београд, Јована Ристића бр. 1

САДРЖАЈ

Стр.

Монографије, расправе и чланци

Драгомир В. Козомара: <i>Фонетске особине говора Басџаса</i>	1–102
Драгољуб Златковић: <i>Трећа дојуна</i> Речнику пиротског говора	103–280
Миљана Чопа: <i>Дистрибуција дугоузлазног акценџа у говору Туйрије</i>	281–309
Биљана М. Савић: <i>Лексика џлејарсџва (на основу грађе из Великог Блашка код Бањалуке)</i>	311–331
Славољуб З. Марковић: <i>О акценџу џридева у џјекавским говорима зајадне Србије</i>	333–346
Драгана Новаков: <i>Народни називи за јела и џића у говору Томашевца</i>	347–374

Прикази и критике

Бојана М. Вељовић Поповић: <i>Зборник радова Резулџајџи досадашњих и џравци будућих исџраживања срџских народних говора Косова и Мејохије</i>	377–386
---	---------

Додатак

Упутство за припрему рукописа за штампу	389–397
Уређивачка политика	399–408

Биљана М. Савић

ЛЕКСИКА ПЛЕТАРСТВА (НА ОСНОВУ ГРАЂЕ ИЗ ВЕЛИКОГ БЛАШКА КОД БАЊАЛУКЕ)*

Циљ рада јесте представљање и лексичко-семантичка анализа лексике плетарства – заната којим се израђују плетене реалије од прућа, сламе, дивље лозе и сл. Лексичка грађа је прикупљена у Великом Блашку код Бањалуке. С обзиром на то да *илејарсиџо* као cjеловит лексичко-семантички систем није било тема досадашњих лексичких истраживања српског језика, настојали смо да реконструисемо појмовни и предметни свијет овог домена традиционалне материјалне културе на јасан и прегледан начин и тако поставимо основу за даља истраживања, која ће омогућити компарацију и шири увид у ареал појединих лексема.

Кључне ријечи: лексика плетарства, лексичко-семантичка анализа, Велико Блашко, херцеговачко-крајишки дијалекат, дијалектологија, српски језик.

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Систематско биљежење и лексичко-семантичка анализа језичке грађе која је у основи традиционалног начина живота поуздан је начин упознавања са типом културе једне језичке заједнице. „Изучение диалектной лексики неизбежно приводит исследователей к членению ее на группы или темы, соответствующие классам логически выделяемых реалий“ (Плотникова 2000: 117). Српски дијалектолози, подстакнути идејама руске лингвистичке школе (Пижурица 2004: 617), за предмет својих лексичких и лексикографских истраживања узимали су теме из разних области традиционалног народног живота.¹ Посебна пажња је усмјерена на лексику изумирућих заната и дјелатности да би се на основу најстаријих потврда семантике и лекси-

* Овај рад финансирало је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије према Уговору број 451-03-68/2022-14, који је склопљен са Институтом за српски језик САНУ.

¹ Поред радова који су наведени у овом тексту, в. и библиографију дијалекатске лексикографије штокавског нарјечја од 1818. до 2014. у: Недељков – Марковић 2015.

ке реконструисао наш некадашњи језик и његов лексички систем (значења и лексички односи) и да би се од заорава сачувала лексика која нестаје (Недељков 2009: 191).

У Рјечнику САНУ *илејарсџво* се дефинише као 'плетарски занат, израђивање плетарских предмета обично од прућа, сламе и сл.', а једно од значења глагола *илесџи* јесте 'преплићући пруће, трску, сламу, ужад, опуту, кожу итд. правити одређени предмет (корпу, плот, опанак и сл.)' (РСАНУ XX: 427, 432). *Плејарсџво* као цјеловит лексичко-семантички систем није било тема досадашњих лексичких истраживања српског језика. Како „лексички скупови нису утемељени на језичкој, већ на ванјезичкој повезаности чланова у временском, просторном или неком другом смислу“ (Драгићевић 2007: 238), они и не егзистирају изоловано, него се међусобно 'преклапају'. Примјера ради, сировине које се користе за плетење² припадају и ботаничкој терминологији; производи ове дјелатности имају широку примјену те су дио терминологија куће и покућства, коларске, рибарске, пчеларске и др. Сваки лексички скуп дио је општег фонда (дијалекатске) лексике и „у сваком се дијалекатском речнику општега типа садржи, у извесном опсегу, и тематски речник неке појмовне или термилошке теме“ (Богдановић 2011: 15).

За предмет нашег истраживања одабрали смо лексичку плетарства у говору Великог Блашка код Бањалуке из више разлога. Рад на прикупљању и лингвистичкој обради лексике овог села почели смо још у вријеме студентских дана и наставили до данас. Наш дипломски рад био је посвећен лексички из области материјалне културе (Савић Б. 1997), а теме којима смо се потом бавили јесу: коларска терминологија (Савић Б. 2011а), ткачка терминологија (Савић Б. 2011б), народна медицинска лексика (Савић Б. 2017), лексика одијевања и обувања³ и метеоролошка лексика⁴. На основу својих досадашњих истраживања, закључили смо да се лексеме најсистематичније и најпотпуније сакупљају и анализирају унутар једног појмовног система, тј. једне тематске групе. Овакав приступ омогућава да се иде „до потпуне исцрпности, тј. до најситнијих појединости“ (Петровић 1980: 12) у вези са темом. Одабир ове теме подстакнут је и чињеницом да смо имали од-

² Под *илејарсџем* у овом раду подразумијевамо искључиво гл. именицу мотивисану глаголом *илесџи* у значењу 'савијајући и провлачећи једно преко другога или једно кроз друго пруће, шпруље и(ли) др. састављати у једну цјелину; израђивати тиме нешто (сепете, љесе и др.)'.

³ Рад је излаган на научном скупу *Језици и културе у времену и њпростору* 10, одржаном 20–21. новембра 2021. на Филозофском факултету у Новом Саду.

⁴ Рад је излаган на научној конференцији *Philologia Serbica*, одржаној 29. марта 2022. на Филолошком факултету у Бањалуци.

личног информатора, који добро познаје ову тематику. Анђа Савић (1944) није похађала школу, живи као домаћица са мужем који је такође из Великог Блашка и добро је упућена у *илџиџење* којим се бавио њен отац Милан Јекић (1905–1990), јер му је помагала у раду.

Досадашња језичка проучавања говора Великог Блашка и његове ближе и шире околине представљена су и у монографијама *Терминологија куће и њокућсџива у Лијевчу њољу и Жуйи* (Црњак 2006), *Пасџирска лексика лакџашког краја* (Црњак 2011г), *Скице из еџнолингвистџике* (Црњак – Савић 2016), те у низу радова чији предмет истраживања, између осталог, јесте и језичка грађа из Великог Блашка: Савић Д. 1997, Савић Б. – Савић Д. 1997–1998, Савић Д. 2002, Савић, Д. 2003, Црњак 2007а, Црњак 2007б, Црњак 2009, Црњак 2010, Црњак 2011а, Црњак 2011б, Црњак 2011в, Црњак 2013, Црњак – Савић 2013. Говор Великог Блашка, као што је познато, припада херцеговачко-крајишком дијалекту.

Лексичке потврде за неке плетене реалије нисмо нашли у нашој језичкој грађи, него смо их преузели из монографије Дијане Црњак *Терминологија куће и њокућсџива*⁵, што смо уз сваку такву лексему и навели.

ЦИЉ И МЕТОДЕ ИСТРАЖИВАЊА

С обзиром на то да *илџарсџиво* као цјеловит лексичко-семантички систем није било тема досадашњих лексичких истраживања српског језика, настојали смо да реконструисемо појмовни и предметни свијет овог домена традиционалне материјалне културе на јасан и прегледан начин и тако поставимо основу за даља истраживања, која ће омогућити компарацију и шири увид у ареал појединих лексема.

Циљ рада је утврдити који се све термини у вези са плетарством користе у испитиваном говору и дати њихову лексичко-семантичку анализу. Уколико постоји свједочанство о некој реалији из ове области народног живота, а нисмо забиљежили њен лексички израз, навели смо и тај податак, јер може бити од користи будућим истраживачима ове лексике.

Лексичку грађу прикупљену од информатора разврстали смо у семантичка поља: 1. Плетарски занат, 2. Материјали за плетење, 3. Дијелови материјала, 4. Особине материјала, 5. Називи радњи, 6. Алатке, 7. Производи плетарства, 8. Дијелови производа. У оквиру семантичких поља семеме и њихове подређене категорије приказане су децимално (кроз степеновани поредак бројева), да би се приказао хијерархијски распоред семантичких садржаја и њихових лексич-

⁵ Дијана Црњак је истраживање спровела на богатој грађи из 40 пунктова, а ми смо преузели само оне лексичке потврде које су из Великог Блашка.

ких реализација. Одговарајући примјери контекстуалне употребе навођени су током лексичко-семантичке анализе, а не у форми текстова на крају рада. Сматрамо да овакав приступ омогућава да се јасније и прегледније илуструје и допуњава наведена дефиниција и да се њиме поузданије реконструише предметни и појмовни свијет који је предмет рада.

ЛЕКСИЧКО-СЕМАНТИЧКА АНАЛИЗА

1. Плетарски занат

У првом семантичком пољу анализирају се лексеме којима је заједнички семантички садржај *īлей̄арс̄їво као вјеш̄їїна, їїј. занай̄ї*.

1.1. За плетарство и корпарство није било организоване обуке и школовања, те се често изостављају из пописа заната током проучавања (Тоскић 2017: 3–5). 'Усавршена вјештина израде предмета руком или уз помоћ примитивнијег алата' номинује се лексемом *з̄ан̄її*. Истом лексемом именује се и таква вјештина 'за коју се неко школовао'. Иако смо у неструктурисаним исказима о Милану Јекићу забиљежили: *Он је їм̄о с̄ї̄о св̄ој̄їје зан̄її̄ и н̄е мош̄ їїї, кад је он їм̄о с̄ї̄о зан̄її̄, њ̄ен̄ о̄їїац*, на питање да ли је Милан имао занат – добијен је негативан одговор.

1.1.1. Лексема *īлей̄арс̄їво* ('вјештина израде предмета плетењем од прућа, сламе и др.') и *кор̄їарс̄їво* ('вјештина израде корпи од прућа, сламе и др.') нема у овом говору.

1.2. 'Онај који је изучио неки занат' назива се *м̄їјс̄їор*.

1.2.1. Семема 'који се бави плетарством' нема свој лексички израз у говору овог краја.

1.3. 'Онај који је сам изучио неки занат' означава се придјевом *сам̄оук*.

2. Материјали за плетење

2.1. *Др̄во* је основни, најчешћи материјал за плетење. Биране су врсте дрвета које су погодне за ову дјелатност: *л̄їјеска* (*Corylus avellana* из ф. *Corylaceae*), *ж̄ес̄їика* (*Acertataricum*) и (*ж̄їїї̄*) *вр̄ба* (*Salix Viminalis*).

2.1.1. Семема 'дио дрвета који се користи за плетење сепета, корпи, љеса и др.' заједничка је лексемама: *гр̄ана* '(дио дрвета) који расте из стабла', *м̄д̄їка* 'комад дрвета одсјечен од гране; танка грана', *м̄лад̄ца* 'млада грана, изданак који је танак', *їр̄уће* (збирно; ријетке су потврде у једн. *їр̄уї*) 'савитљиве мотке'.

2.1.1.1. Према семи врсте у грађи су потврђени називи са детерминатором: *врбовā гранчица*, *врбовā мџика*, *љесковā мџика*, *мџика од л'јескѣ*, *љесковѣ йруџи*.

2.1.1.1.1. 'Љескова мотка након обраде, тј. шпруљања (в. 5.4.)' именује се лексемом *шйруља*. Информаторка уз ову лексему повремено употребљава и детерминатор *љесковā шйруља*, што је, мислимо, условљено ванјезичким факторима, тј. потребом информатора да саговорнику објасни од које се врсте дрвета праве шпруље.

2.2. Као материјал за плетење шешира користиле су се 'осушене стабљике свих врста стрних жита које остану послје вршидбе', што се означава лексемом *слāма*.

2.2.1. За плетење се користи искључиво *ражсевā/ ражовā слāма*, што одговара семема 'слама од ражи'.

2.3. Вишечланом лексичком јединицом *дџвјā лџа* именује се биљка 'дивља лоза (*Vitis sylvestris*)', од које се плету направа за хватање рибе и гужва.

3. Дијелови материјала за плетење

У овом семантичком пољу наводимо само оне дијелове материјала за плетење који су забиљежени у нашој језичкој грађи о плетарству.

3.1. Дијелови дрвета који се одстрањују из/ са материјала што се користи приликом плетења, из практичних или естетских разлога, дио су забиљежених ситуационо-комуникативних исказа.

3.1.1. *Срџе* и *срж* јесу лексеме којима се именује 'средњи мекани дио'. Када се праве шпруље, овај дио љесковог прућа се одбацује, јер је толико мекан да би пуцао током плетења. [*Кџору бāџи и оно срџе у средџни, јел нѣ може да се савџјā, йџџā. Љесковѣ мџике мџрајџ бџиџ без гранчиџā нā себ, млāде. Кад би бџла гранчиџа и он је џдсјекџ, џшџ б йџкџо.*]

3.1.2. Семема 'спољашњи омотач који може да се одваја, гули' назива се *кџра*.

3.1.3. *Чвџр* је 'округли, врло тврд дио на мјесту гдје је из гране, мотке и сл. избијала друга грана или гранчица; кврга на дрвету'.

3.2. Забиљежили смо два назива који се односе на дијелове сламе.

3.2.1. 'Једна стабљика сламе' именује се лексемама *слāмка* и *сџйāбљика*.

3.2.1. *Кољѣнце* је 'задебљали дио на сламки'.

3.3. У нашој грађи нисмо забиљежили називе за дијелове дивље лозе.

4. Особине материјала за плетење

За плетење се бирао материјал који испуњава одређене критеријуме, тј. поседује одређене особине.

4.1. Семе које су есенцијалне за ову класификацију дрвног градива тичу се способности цијепања, еластичности/ савитљивости, физичког изгледа и старости дрвета.

4.1.1. С обзиром на способност раздвајања на дијелове по дужини, дрво доброг квалитета квалификује се описно: *л̌ако се џ^иј̌е̌и̌а̌*.

4.1.2. За дрво које краси еластичност, савитљивост каже се: *м̌о̌и̌а̌ се (ф̌и̌но), с̌а̌в̌и̌ја̌ се; д̌а̌ се/ м̌о̌же се/ м̌о̌ре се (с)м̌о̌и̌а̌и̌*, а антонимично стање се именује лексемом: *и̌џ̌а̌*. За шпруљу која је тако обрађена и припремљена да је изузетно савитљива и погодна за плетење каже се: *и̌р̌е̌д̌а̌ла се*.

4.1.3. Физички изглед гране, мотке и сл. која је погодна за плетење описује се лексемама: *дуг̌ачка* (мн. *д̌уг̌ачк̌е̌*), *и̌а̌нка*, *округ̌ла*, *л^иј̌е̌и̌а̌*, *без гран̌чи̌ца̌ (на себ^и)*.

4.1.4. Поред номинације именицом *м̌ла̌д^ица*, дрвно градиво се, према семи старости, детерминише и придјевом: *м̌ла̌да* (*грана*, *мо̌и̌ка* и др.). [*О̌д̌е̌ у̌ шуму, о̌и̌с̌ј̌е̌че ж̌е̌с̌и̌и̌ку, д̌о̌нес̌е̌, и д̌о̌нес̌е̌ л^иј̌е̌ску. М̌о̌р̌а̌ о̌с̌је̌ћ оне, к̌а̌ко б̌ и̌и̌ р̌екла, м̌ла̌д^ице. Н̌е̌ мо̌г̌у̌ гран̌чи̌це и̌е̌ н̌е̌кв̌е̌, ве̌ћ м̌ла̌д^ице које су ва̌к̌о̌ о̌во̌ли̌к̌о̌ де̌б̌еле. М̌о̌жда̌ и̌р̌и̌, ч̌е̌и̌ри̌ џ̌а̌н̌и̌а̌... Од ж̌е̌с̌и̌и̌ке се на̌и̌рав̌и̌ о̌блук за с̌е̌и̌е̌и̌. Од ј̌ед̌н̌е̌ гран̌е̌, м̌о̌и̌к̌е̌... То се и̌л̌е̌и̌е̌ о̌и̌ и̌р̌у̌ћа. М̌о̌ре, које г̌о̌д, које се г̌о̌д м̌о̌и̌ке м̌о̌и̌а̌ј̌у. Пру̌ће се з̌о̌в̌е̌.]*

4.2. За плетење шешира бирани су *ра̌ж̌ев̌е̌/ ра̌ж̌ов̌е̌ сл̌ам̌ке* које су *и̌и̌и̌о̌ д̌у̌љ̌е̌, дуг̌ачке, ф̌и̌не*.

4.3. За дивљу лозу информаторка наводи: „*и̌и̌и̌о̌ г̌о̌ђ̌ је и̌а̌н̌а̌, л̌ак̌ш̌е̌ се пл̌е̌т̌е̌*“.

5. Називи радњи у плетарству

Ово семантичко поље обухвата називе радњи које се изводе у плетарству.

5.1. Дрво које се користи као материјал за плетење у шуми мора се *о̌и̌с̌је̌ћ, о̌с̌је̌ћ*.

5.2. Лексемама *з̌а̌р̌ез̌а̌и̌* и *з̌а̌с̌је̌ћ* означава се семема 'засијецањем дјелимично расјећи врх прута, мотке и сл.'

5.3. Радња 'раздвајати/ раздвојити пруже ножем и(ли) руком на дијелове по дужини' номинује се лексемама *џ^иј̌е̌и̌а̌и̌/ иси^иј̌е̌и̌а̌и̌* или лексемом са детерминатором *с̌ј̌е̌ћ/ и̌с̌је̌ћ и̌о̌ дуж̌и̌н^и/ де̌б̌љ̌и̌н^и*. Прут се по дужини цијепа онолико пута колико је потребно да се постигне одговарајућа дебљина.

5.3.1. Семема 'дијелити/ подијелити на четвртине' исказује се лексемама *чейврѣиай̄/ иичейврѣиай̄*.

5.4. Једна од основних припремних радњи за плетење означава се глаголском лексемом *шируља̄ӣ*. За ову радњу погодна је само љесково пруже, при чему се не користи његов средишњи, мекани дио (*срце/ срж*, в. 3.1.1.). *Ширѣӣ* значи 'цијепајући по дужини љесков прут, савијати га и притискати, обично преко кољена, да би га учинили што савитљивијим'. Свршени вид овог глагола гласи *ишируља̄ӣ*. Овим поступком добија се *шируља*, која се користи за плетење оних реалија чија израда захтијева изузетно савитљив материјал (такви су, нпр., *сејей̄ӣ*, *коре̄ӣ*, *тирке*, *крд̄ише* и др.). Шпруља се може учинити још савитљивијом омотавањем око длана. Таква шпруља је потребна за плетење украсних сепетића, који су дубоки око четири центиметра. [*Ал је морӯо ширѣӣ*. *Он̄у мдӣку узме̄ фино и зареж̄е, зас̄јече на врху и, ножом, колка њемӯ ир̄еба̄ дебљина и иреко кољена, и крос ир̄сӣе, да ӣа ширѣӣ ӣде крос ир̄сӣе. Он̄ ӣо вако̄ крос ир̄сӣе ӣу ширѣӣу ширѣӣа, не мого̄ ӣи ја̄ ӣо сад̄ иоказ̄аӣ, и ӣо ӣдмич̄е, ӣдмич̄е. Ово̄ гд̄ре – ӣде ӣа ширѣӣ; а дд̄ље је др̄во. Ӣ днд̄а, ӣо све вако̄, ӣо ӣдмич̄е. Он̄ ӣо све̄ ӣдмич̄е, ӣдмало ӣо вуч̄е, рас̄јече̄ ӣако̄ ӣде. Ӣ днд̄а, кад̄ ӣо урад̄и, ако је ма̄ња ӣа ӣсуда, днд̄а мора̄ уз̄еӣ ӣу ширѣӣу, ӣа омд̄ӣа̄ око ир̄сӣӣјӯ, око длана, око рук̄е, да би се ӣа ширѣӣа ир̄едала, да је, иолако̄ је савӣја̄, иолако̄, иолако̄, да не иукне̄. Ӣ он̄ ӣо фино̄ ӣако̄ савӣја̄ ӣо не иукне̄. Ӣ сад̄ је он̄ сигуран̄ да мд̄ре око̀ло да ил̄еӣе, да не̄ће ӣӯх.]*

5.4.1. Истој лексичкој породици припада и лексема *нашируља̄ӣ*, којом се именује семема 'шпруљајући припремити извесну, обично већу, количину'.

5.5. Прије плетења сепета или корпе направи се *облук*, тј. *обруч* (в. 8.4.2. и 8.4.2.1.).

5.5.1. Семема 'чинити кривим прегибајући крајеве дрвета, љесковог прута, према унутрашњој страни' именује се лексемама *савија̄ӣ* и *мд̄ӣа̄ӣ*. Видски парњаци ових глагола су *сав̄ӣӣ* и *смд̄ӣа̄ӣ*. [*Ш̄ӣо ка̄жӯ, л̄ј̄е̄ӣ ма̄ӣерӣј̄ал̄, лӣј̄е̄ӣо га смд̄ӣа̄ӣ. Он̄ облук смд̄ӣа̄, сӣне, и, ӣо дну, дд̄ље, д̄илеӣе са в̄рб̄ом или све̄ж̄е̄ жӣц̄ом, зареж̄е̄ и све̄ж̄е̄, да б се он̄ ӣако̄ осӯш̄ј̄о. Јел он̄ не мере смд̄ӣа̄ӣ облук и ил̄есӣӣ дд̄ма̄ сејей̄ӣ. Ӣ кад̄ га све̄ж̄е̄, ал он̄ ка̄ӣ ӣо ӣако̄, ова̄ј, све̄ж̄е̄, и м̄е̄ӣне̄ да се с̄ӯшӣ не̄ће на ограду, оно̄ ка̄ӣ се осӯшӣ, уз̄меш̄ – оно̄ с̄ӣд̄јӣ како̄ ир̄еба̄, ко ӣ свакӣ облук са̄ӣ кад̄ б ӣо разва̄лла... Ил̄ га за̄илеӣе в̄рб̄ом или жӣц̄ом све̄ж̄е̄ или не̄ком̄ ш̄ӣа̄г̄ом, не̄ма̄ в̄ез̄е... (Од којег дрвета?) Не̄ зна̄м ја̄ др̄во ӣо које је савӣӣљиво, да̄ л̄ је л̄ј̄еска... љесков̄ ир̄ӯӣ, да, ма̄ло д̄ебљ̄ӣ... Полако̄, иолако̄, све̄ иолако̄, иолако̄, св̄јуд̄а̄ ӣдмало, ӣдмало, савӣја̄, савӣја̄... морӯ је ма̄ло иреко кољена...]*

5.5.2. Дрво/ прут након савијања мајстор *свѣжѣ* (жицом или шпагом) или *зайлѣиѣ* (врбом) да би остало у том савијеном, лучном облику. Лексемом *зайлѣсѣи* именује се семема 'учинити (ис)преплетеним нешто (крајеве савијеног прута на облуку, коље на прегради/ брани за мочило и др.)'. У свим контекстима обавезно је експлициран објекат: *Ил га* (облук) *зайлѣиѣ врбѣм или жѣиѣм свѣжѣ*. Облик несвршеног вида је *зайлѣиѣиѣ*.

5.5.3. Дрво/ прут се савија у лук одмах након одсијецања, док је још пуно сокова, а након што се свеже или заплете облук *се сѣиѣи*. Облук *се*, дакле, прије уплетања у сепет мора *осѣиѣиѣ*.

5.6. Основна радња у плетарству исказује се глаголском лексемом *илѣсѣи* 'састављати у једну цјелину савијајући и провлачећи једно преко другога или једно кроз друго пруже, шпруље и(ли) др.; израђивати тиме нешто (сепете, љесе и др.)'. Забиљежени су и свршени облици овог глагола: *оилѣсѣи* и *исилѣсѣи*.

5.6.1. За лексему *зайлѣсѣи* в. 5.5.2. [*То коље зайлѣиѣ, зайлѣиѣ, зайлѣиѣ, скрѣз куд је нѣжѣ...*]

5.6.2. Лексема *наилѣсѣи* потврђена је у сљедећим значењима: 1. 'испести довољну количину (чега)' и 2. 'продужити што плетући, допести на нешто, опести изнова одстрањени, подерани дио'. Видски парњак овом глаголу јесте лексема *наилѣиѣиѣ*.

5.6.3. *Поилѣсѣи* (през. *идилѣиѣ*) значи 'опести, плетући обрадити, завршну ивицу на ономе што се плете; направити, ставити поплет'. *Пдѣилѣиѣиѣ* је видски парњак овом глаголу.

5.7. За именовање семеме 'плетењем начинити доњи дио на посуди (сепету, корпи и др.)' користи се лексема *йоѣиѣдѣиѣ* и синтагме *наѣравѣиѣ иѣдѣ, оилѣсѣи дндѣ*. [*Прѣвѣ дѣље иѣиѣиѣдѣиѣ, иѣај кѣсѣиѣур, на ѣрѣмѣр. Кѣсѣиѣур је дѣвѣ, иѣѣчѣиѣак, све ове дѣгачкѣ... Јел ѣ иѣѣѣга се иѣдѣчиѣѣ. Прѣвѣ се дѣилѣиѣиѣ дндѣ и дндѣ гѣре иѣѣ свѣжѣ, и иѣѣ је кѣсѣиѣур. Онда, фѣино иѣѣ, кад је свѣзѣ и мѣиѣнѣ иѣај ѣблук, дндѣ иѣѣ ѣколо. ѣколо иѣлѣиѣ са ѣѣсковѣм шѣрѣѣѣѣм.*]

5.8. Након што на посуди оплете дно, дијелове прUTOва који су остали неуплетени мајстор извије увис и свеже их (шпагом, жицом и сл.) да би остали у том вертикалном положају. (Ти паралелни прUTOви служе као основа кроз коју се провлаче шпруље и тако плету странице посуде.) Ова радња именује се лексемом *свѣзѣиѣиѣ*.

5.9. Приликом стављања поплета понеки прут (обично из костура) мора се *ѣрѣѣдѣсѣи* 'бодући пробити', односно *ѣрѣѣсѣјѣ* 'сјекући начинити рез, отвор'.

5.10. За семему 'начинити шару; упести пруже друге боје и тако украсити (обично сепет)' користи се лексема *наиѣраѣиѣиѣ*.

5.10.1. Семема 'начинити шару преко површине која је у другој боји' именује се лексемом *йрешáраӣ*.

5.11. Радња 'скинути кору' означава се глаголским лексемама: *огул^{ӣ}ӣ*, *ожӯлаӣ* и описно, глаголском синтагмом: *снiм^{ӣ}ӣ кòру*. Забиљежили смо и облике несвр. вида: *гул^{ӣ}ӣ*, *жӯлаӣ*, *снiмаӣ кòру*. Кора се са прућа најчешће не гули, осим када се плетени предмет жели *нашáраӣ*, *йрешáраӣ*. Естетски ефекат се постиже комбиновањем огуљеног и неогуљеног прућа. [Ако је *жéли'ò*, а *ӣ ӣò* је *знáò урáд^{ӣ}ӣ*, да овај, да *рèц^{ӣ}мо*, да *нашáрá ӣáј сèйеӣ*, *òндá мèӣнè*, *вáкò дòље мèӣнè*, *òколо нè гӯлӣ ону црн^{ӯ} кòру*, *кáко б̄ ӣӣ рèкла*, *ону њèн^{ӯ} кòру*, *бòју*, *вèћ*, на *йрiмèр*, *òвò нè гӯлӣ*, *òвiјем ӣлèӣè*, а *òндá*, *кад òће йрèко срèдiнè да йрешáрá*, *òнда òвò (кору) снiмī*. *òнда òвò б^{ӯ}дè вáкò б^{ӣ}јèло йрèко срèдiнè*, а *òвò вáкò...* *Тáмнiјем йрòђè одòздò јèдно ӣáр цèнiӣмèӣáрá*, *иá òндá òгӯлӣ шир^{ӯ}лу*, *иá йрòђè б^{ӣ}јèлiјем*, *ӣáкò да б̄ бi'ò шáрен сèйеӣ...* *Пò-ӣлèӣом ӣсiӣм ко шiиò је ӣ овò ӣлèӣèно*. *Нè мèћè б^{ӣ}јèлӣ ӣòйлèӣ*].

6. Алатке за плетење

Алат који се користи у плетарству једноставан је и малобројан, тако да ово семантичко поље није богато лексиком.

6.1. *Нòж*, (*нòж*) *шклòйац* јесте 'нож на преклапање са оштрим врхом и закривљеном дршком'. Ова алатка се користи за: зарезивање и цијепање прућа, просијецање/ пробадање неког прута, одсијецање тањег прућа у шуми и сл.

6.1.1. 'Дршка на шклопцу' именује се лексемом *чл^{ӣ}јèн*. [*Шклòйац ӣмá крiвī чл^{ӣ}јèн*.]

6.2. За одсијецање неког дебљег дрвета служила је *сiкир^{ӣ}ца*. [*Он је сáмо ӣмò шклòйац и сiкир^{ӣ}цу ўзá се и кад је йрáвi'ò сèйеӣè*, *није му йрèбáло нiишī др^{ӯ}гò*. *А кáд је*, *и кáд је ӣòйлèӣò сèйеӣ*, *ӣсiиò је са нóжом*, *òнијем шi'лáӣӣцiјèм*, *òним свòјiм шклòйiцòм йрòбуш^{ӣ}ò òнò ку ће йрòв^{ӯ}ћ*.]

6.3. По потреби, да се пререже неко дебље дрво, користила се и (*р^{ӯ}чнá*) *жáга*, (*мáлá*) *жáг^{ӣ}ца*, којој одговара семема 'тестера са једном дршком која је налик оној на ножу, само ширира'.

6.3.1. 'Дршка на тестери' номинује се лекемом *р^{ӯ}чка*.

6.3.2. *Зуб^{ӣ}* су 'зупци на тестери'.

6.4. Познато нам је да постоји оруђе које корпари након зарезивања прута гурају кроз њега и тако га цијепају („процепка или гуљарка“, в.

Тоскић 2017: 17)⁶, али мајстор Милан Жекић користио је само своје руке. Расцијепљени прут би притиском шаке цијепао тако што га је потискивао *крос иџсџе/ крòс иџсџе*.

6.5. У овом семантичком пољу можемо навести и *иџлу*, која се користи за шивење оплетеног шешира од сламе.

7. Производи плетарства

У овом пољу су називи за предмете, објекте и (преграђене) просторе који су дјелимично или у потпуности резултат плетарске дјелатности. Реалије које су настајале плетењем имају вишеструку примјену, сељаци су се довијали како да што боље искористе оно што им је било у природи, надхват руке. Разлози за такво стваралачко надахнуће и дјелатност леже не само у њиховој креативности и вредноћи него и у тешким условима живота. Према ријечима информаторке: „Гђјем плетером тата је ради¹о... Није било, сине, дасакā, било се сиротиња... Није се имало за што куповат, па је то свѣ прав²ло.“ Сељак је могао отићи и у шуму свог комшије да усијече пруће које му је било потребно, јер стабла нису оштећивана, нису сјечена. Његован је домаћински и, како бисмо савременим језиком казали, еколошки однос према природи. О овоме рјечито говори и информаторкин исказ: „И дндā то (крошњу) забāцџ љ воду и кад вџдџ да је туј ушло, подигнѣ. Уф, имā рџбā. Онда покупџ које су вџћѣ, а мālѣ пџстџ да рāстџ.“

7.1. Као општи назив за 'оно што је оплетено, исплетено' јављају се лексеме: *илѣџ* (Л. о *илѣџу*) и *илѣџер*. Лексемом *илѣџ* именује се 'оно што је оплетено прућем, вуном или нечим другим'. Лексемом *илѣџер* означава се 'оно што је оплетено прућем'⁷. [*Кад кāжѣш илѣџ, џо мџже бџџ и од вџнѣ и од шџрџљѣ... И вџше џа о илѣџу нѣ знāм нџшџ... Шџо гџђ џилѣџѣш, зџвѣ се илѣџер.*]

7.2. Производи од прућа су најбројнији у плетарству.

7.2.1. Називи посуда за преношење и чување нечега јесу: *сѣѣѣџ*, дем. *сѣѣѣџ^чћ/ сѣѣѣџић/ сѣѣѣџчић*; *кџрџа*, дем. *кџрџица*; *зџѣла*; *илѣџѣнка*.

7.2.1.1. *Сѣѣѣџ* је 'плетени предмет, кош с дршком уплетеном у једну од страница; (обично) служи за преношење нечега (кукуруза у клипу, сламе, сијена и др.) на леђима'. Три странице сепета благо су заобљене, а четврта, страница у којој је дршка (в. 8.4.2. и 8.4.2.1.), плосната је, равна. Једном руком

⁶ Етнолог и антрополог Јелена Тоскић, која је писала о корпарству у златиборском крају, поред *џроџѣѣ* или *џуларке*, биљежи и слѣдеће алатке: *нож*, *набијач*, те наводи „на овај списак могу се додати *ћѣљка*, *маказе*, а од модернијих машина *бансек* и *комбинерка*“ (2017: 17).

⁷ За остала значења ове лексеме в. 7.2.2. под а. и 7.2.4.6.

сепет се ухвати за дршку, пребаци преко рамена и тако носи, а његова равна страна тако „налиже“ на леђа. Мислимо да је есенцијална сема изгледа и да ју је при дефинисању ове реалије потребно назначити, јер конструкција сепета мора овако да изгледа да би он служио својој сврси – ношењу терета на леђима (уп. *сејет* 'дубок кош исплетен од дугих трака, који се носи на леђима; корпа, кошара', РСЈ 2011: 1191). Током времена почињу се израђивати мали сепети, у украсне сврхе, и они се најчешће именују деминутивима: *сѣјет^h/сѣјет^{иh}/сѣјет^{чиh}*. [*Сѣјет^h најв^ише сл^ужи'о за брање к^ур^уз^а, за н^ош^ење с^јѣна, сл^ам^е, с^ио^дка да се р^ан^и. Уо^нај сѣјет^h на^ир^иа и н^ос^и.*]

7.2.1.2. *Корѣа* је а. 'плетени предмет, велики кош с дршкама уплетеним у двије уже наспрамне странице; (обично) служи за преношење већег терета и да је носе двије особе између себе' (уп. *сејет* 7.2.1.1); б. 'плетени предмет, различитог облика, с једном дршком на средини'⁸; дем. *корѣица*. [*М^ог^у б^ии^и корѣе са два облука на крајевима, а м^оре б^ии^и корѣа са једн^ијем облуком на средин^и. Ал ^тио су ма^ње ма^ло корѣе, до једно м^ожда ^иед^ес^ти, шезд^ес^ти ^цан^тиме^шар^а велич^ин^е, а кад ^ил^ет^е корѣе са два облука, ^онд^а м^ог^у б^ии^и и ^ио м^еш^ар дуг^ачке. Та^ко да се ^ува^ти^и на ^ћош^ков^ама, на крајев^ама и да се н^ос^и. Овде б^уд^е, р^ец^амо, об^лук и б^уд^е р^авно као, р^ец^амо, она в^ра^та. А кад је ма^њи ^шере^ти, ^онд^а на средин^и.*]

7.2.1.3. *Здјела* је 'плетена посуда округлог облика и без дршке; обично је служила за држање воћа'.

7.2.1.4. Лексемом *илетѣнка*⁹ означава се 'стаклени суд (обично за ракију), оплетен врбовим прућем. [*То се ^иос^тав^и и ^ид^е од н^ул^е, од н^ул^е, од н^ул^е, и ш^ир^и се, ^ув^аж^е се ш^ир^и, ш^ир^и, ш^ир^и, ш^ир^и. И, ка^ти се ^оил^ет^е ^онд^о, м^еш^не се г^ал^ун ^до^ле. ^Онд^а се с^амо оне м^ошке ^ис^трав^е г^оре и ^онд^а се ^око њ^их ^ил^ет^е. Врба није ^иу^цала, м^ог^о си како г^од ^оћеш да не ^цук^не. И ^ил^ет^е се доклен је г^ал^ун. Г^оре се ма^ло ш^ир^и, ал се не ш^ир^и са н^ек^ијем ^уме^шком, већ с^амо се ма^ло... оне ш^ир^уље се ма^ло в^ак^о разв^ук^у и ^ио се ^оил^ет^е. А г^оре кад ^од^оћ^е на ^уж^и ^ди^о, ^онд^а се ^ио ^ид^мало ск^уи^ла. Кад ^од^оћ^е г^оре ^јд^ш ^уж^е, с^ас^тав^е се ^ио ^двије да би б^ило г^оре, ^ће ^он^ај г^рљак, да је г^оре ^уж^е. А ако, ако ч^ак ^им^а ^ии^је ^ви^ше м^ош^ак^а, ^онд^а се ^ио^неко^ја и ^ос^јече. ^Оил^ет^ена је не мере се ^изв^ућ. ^До^ле не мере, г^оре не мере.]*

7.2.2. *Љѣса* је а. 'пљоснати, од прућа исплетени предмет, најчешће четвртастог (рјеђе округлог) облика, различите величине и намјене'¹⁰; б. 'више таквих четвртастих предмета повезаних у једну цјелину'.

⁸ За још једно значење лексеме *корѣа* в. 7.2.11.

⁹ Исто и код Црњак 2006: 258.

¹⁰ Уп. *љеса* 1. 'оно што је начињено обично од испреплетеног прућа, лесковог, врбовог и др., ређе од дасака, летава и сл.' (РСАНУ XI: 367).

дўљѣ. И ѓндā у сѣйейу јѣдно дѡваћā ѓнѡме гѡре шїѡ сїѡдїи на лѡиѡрама, а он сїйā у шїāj иљѣвњāк. ѓнāј дѡваћā, ѓнāј сїйā... Пљѣвњāк. То је у кошāру. Бўдѣ са с'јѣном, са слāмѡм... Мїслїм, свѣ шѡ шїѡ се зѡвѣ иїћā. Ударају се сїѡдѡж'не, иа се шїрїиā и с'јѣно и... Свѣ је зā се и свѣ се зѡвѣ сїѡдѡгови... И, одѡзгѡ се ѓндā нāб'јѣ бўјад... ил слāмѣ дўљѣ... И гѡре се зāб'ју шїљц'... (Од чега је плетен пљевњак?) Од ирўћā. Нїје бїишо ош кѡјѣг је дрвешā. То нѣ мѡрā бїишї цїјѣиано.]

7.2.4.7. 'Спремиште за перушину, комушину' именује се лексемом иѣрушњāк. [Тāкѡ је илешѣно, иа се сїйāла и иѣруш'на. Каиш се кўруз оѣрушају, свā се иѣруш'на, сїне, сїйā као иљѣва у иљѣвњāк, а ѓнѡ се зѡвѣ иѣрушњāк. Ишїѡ оилешѣно, ишїѡме... ишїѡм слїкѡм ко и иљѣвњāк... Узми из иѣрушњāка иѣруш'ну иа иѡлѡж крāвама.]

7.2.5. 'Мјесто у води, обично у потоку, гдје се мочи, кисели, потапа у воду конопља или лан; направљени водени резервоар који служи за то или за прање рубља, напајање стоке и др.' назива се моч'ло. За семему 'брана, преграда исплетена од прућа у мочилу' није забиљежена одговарајућа лексема. [Имā, сїне, извор. И шїѣѣ вѡда, ис шїѡга извора, и иѡдѣ шїијем јѣднїјем канāлом. ѓнда је мѡј шїāшā, ѡдѣ фїно иа ўзмѣ бўдāк и лѡиāшїу иа искѡиā јѣдну вѣћу рўиу. Овāкѡ, да нїје ирѣдубока, а да је ширѡка. И, ѡколо фїно ўзмѣ кѡље ће нїжѣ, иа ударїи кѡље и ўзмѣ, овај, ирўће. То кѡље зāилешѣ, зāилешѣ, зāилешѣ, скрѡз кўд је нїжѣ. На јѣднѡм мјѣсїиу мѡре бїишї, а мѡре нā вишѣ. И шїѡ фїно зāилешѣ... ѓнда ўзмѣ иѡвачѣ, иа шїѡ зāл'јѣиї, шїѡ ирўће, зāл'јѣиї фїно. И, ѓндā шїуде кад иѡдѣ вѡда, ѡна се задрѡжāвā нā шїијем. Нāиравї се мѡчило. Ту сїѡдка шїијѣ вѡду и ѡвце и свѣ. Праѡ се вѣш шїуде и свѣ шїāкѡ. Да, кїсел'ле се кѡнаиље и лāн... Вѡда је ѡиѣ ирѡлаз'ла, ал нїје мѡгла ирѡћ свā.]

7.2.6. 'Плетени кош за држање пчела' именује се лексемом ирнка. [Плѣѡ је, илѣѡ је од вāк ишїѡг машїријāла кѡ шїѡ је илѣѡ и сѣйейе, илѣѡ је, ѡвѣ, ирнке, за ичѣле... Узмѣ шїѡ јѣдно дрво. Трнке су илешѣне дрүкчијѣ, нїје овāкѡ. Узмѣ јѣдну жѣсїишїку и ишї'јѣиā скрѡз нѡжом ўчешїврїи, иа ѡиѣ кāко му шїрѣбā ўчешїврїи, иа онда свѣ шїāкѡ ширїну кѡјā му шїрѣбā и да б' нāиравїѡ да бўдѣ нѣиār. И, гѡре бўдѣ ѓнѡ, ѓнѡ дрво ош кѡјѣг је он ѡвѡ сād цїјѣиѡ, на ирїмер... и ѡвѡ се вāкѡ рāзлїсїāло... А ѡвѡ је гѡре сād јѣдан кѡмāд, јел се зā овѡ вāшїало гѡре... И ѓндā, шїѡ је илѣѡ, а иѡмало шїириѡ. ѓнѣ мѡшїке рāшириѡвѡ иѡмало рүкѡм... ѓндā кад шїири, ўзмѣ као, звāнїи ўмешїак јѣдан, ўмешїнѣ нā некол'кѡ мјѣсїиā да би се шїр'ло. Умешїнѣ ишїѡ вāкѡга машїријāла кѡ шїѡ је, ѡш шїѣ жѣсїишїкѣ. Умешїнѣ у шїѣ дѡље, кўд је ѡилѣѡ. Тудā шїируљāма (плете). И, ѓндā кад ѡилешѣ шїāкѡ мāло, одѡзгѡ, мāло, нѣколикѡ, мѡжда иār цāншїи, и ѓндā, мѡжда нāјвишїѣ дѣсїей, и ѓндā фїно ўзмѣ и измећу сād ѡвѣ шїируљѣ и ѡвѣ, рѣц'мо, убāци кѡмāд ишїѡга шїѡга машїријāла, иа убāци ѡиѣи вāкѡ...

Он (умеци) морају бићи ма̀ло дѣбљи и нису ошпруља̀н ко двѣ шпруља̀ шпо се илѣиѣ̀ о̀коло... И ша̀ко илѣиѣ̀ ко̀лка му ипрѣба̀, овај, висина и днда̀ идиѣиѣ̀... Дѣље мѣра̀ бићи о̀твор, а гѣре са̀м она рѣчка шпо се држѣи, знаш. И днда̀ љзѣ̀ и мѣиѣ̀ на̀крси, мѣиѣ̀ двѣје, мѣиѣ̀ јачѣ̀ ша̀ко шѣ̀ ма̀ло шѣиѣ̀, ипрѣбуши на средѣни ипрнкѣ̀... и ипрѣиурѣ̀, знаш, с ѓвѣ̀ сѣиранѣ̀, и ва̀мо, и ос"јѣче куд је дѣље да је ра̀вно шѣ̀... Тѣ двѣје шѣиѣ̀, као шѣиѣ̀, ка̀ко б" шѣ̀ рѣкла, дрвенѣ̀, од дрвѣиѣ̀, од л"јѣскѣ̀. Фѣно је ожѣља̀ и ипрѣиурѣ̀ шу мѣиѣ̀ку, ша̀ко да није ба̀ш ша̀нка, да мѣре, да мѣже држѣи шѣреиѣ̀ ичѣла̀... Ё̀, днда̀ се љзѣ̀ кра̀вја̀ ба̀лега... љзѣ̀ ба̀легѐ кра̀вјѐ, кад је о̀илѣо. И свѣ̀ ѝзнуѣиѣ̀ра фѣно рѣкама̀ шѣ̀, свѣ̀ као да омалѣиѣ̀ришѣ̀. Свѣ̀ за̀мажѣ̀, за̀мажѣ̀, за̀мажѣ̀ да нѣма̀ шуѣ̀ло... А кад, кад, овај, заврѣиѣ̀ва̀ шу ипрнкѣ̀, ѓсѣиѣ̀ви ѣ̀ идиѣиѣ̀, ѓсѣиѣ̀ви јѣ̀дно двѣ̀, двѣ̀, ипрѣ̀ ва̀ко двѣ̀ да нѣ̀ ипрѣ̀жѣ̀ (тј. да не оплѣте), да ѓвд ѣ̀ма̀ рѣиѣ̀, знаш... Та̀ко да ѣ̀ма̀ рѣиѣ̀, и днда̀ ичѣ̀ле на̀ онѣ̀ рѣиѣ̀ љзѣ̀ и љносѣ̀ ша̀мо цѣиѣ̀ и ша̀мо ипрѣ̀вѣ̀ мѣд, на днѣ̀ шѣиѣ̀. Туј се на̀иѣ̀ви са̀ѣ̀ од чѣла̀.]

7.2.7. Семема 'плетена направа, у облику купе, под којом се хране пилићи' означена је двѣма лексемама: *иѣлићѣ̀р* и *иѣлићѣ̀њѣ̀к/ иѣлићѣ̀њѣ̀к*. Ове лексеме нису дио наше јѣзичке граѣ̀, него су преузете од Д. Црѣѣ̀к (2006: 135).

7.2.8. 'Плетена направа за уношење сијена и сламе у шталу' зове се *крѣиѣ̀ње* ж. мн. (Г. мн. *крѣиѣ̀ња̀*). Ово значење у нашој граѣ̀и није потврѣ̀жено, али га биѣ̀жеи Д. Црѣ̀к (2006: 232).

7.2.9. '(Плетена) направа из које стока једе именује се лексемом *јѣ̀сле*.

7.2.10. Семема '(плетена) страница на запрежним колима или фијакеру' именује се лексемом *сѣиран"ѣ̀*, која је забиѣ̀жена и са детерминатором (*ко̀лскѣ̀*) *сѣиран"ѣ̀*.

7.2.11. *Кѣ̀рѣ̀* је 'направа (сплетена од пруѣ̀а или жице) која се ставѣ̀а пѣ̀ма или воловима на ѣ̀ушку' (Савић 2011а: 159).

7.2.12. Семема 'омча исплетена од пруѣ̀а или дивѣ̀ле лозе којом се спаја покрѣ̀тни и непокрѣ̀тни дио ограде или шта друго' (уп. Црѣ̀к 2006: 203) означава се лексемом *гѣ̀жѣ̀ва*. [*Гѣ̀жѣ̀ву мѣиѣ̀нѣ̀, ѓиѣ̀иѣ̀иѣ̀ гѣ̀жѣ̀ву као, рѣ̀цѣ̀мо, јѣ̀дан крѣ̀г. Гѣ̀жѣ̀ва се илѣ̀ла љо̀крѣ̀г. Иѣ̀иѣ̀ ша̀ко ѓиѣ̀ шѣ̀је, ѓиѣ̀ шѣ̀је мѣ̀иѣ̀ка̀, илѣ̀ла се гѣ̀жѣ̀ва и да се ѓѓѓѓѓѓ на̀бѣ̀је на̀ шѣ̀, овај, на̀ шѣ̀ ко̀ље, да иѓѣ̀вѣ̀жѣ̀ се. А дѣ̀ље нѣ̀ѣ̀, гѣ̀ре мѣ̀иѣ̀нѣ̀ гѣ̀жѣ̀ву, а дѣ̀ље мѣ̀ре вѣ̀зѣ̀иѣ̀ жѣ̀иѣ̀ѓѣ̀м јѣ̀дну за̀ другѣ̀, нѣ̀ мѣ̀ре дѣ̀ље мѣ̀иѣ̀иѣ̀ гѣ̀жѣ̀ву. Нѣ̀ма̀ кѣ̀д ипрѣ̀вѣ̀иѣ̀, знаш... Окрѣ̀гла, само се на̀ба̀ѣ̀иѣ̀ ѓѓѓѓѓѓ.]*

7.2.13. 'Танка узица или ремен причврѣ̀иѣ̀н на држѣ̀ље оплѣтено од врбовог пруѣ̀а, којим се гоне животиѣ̀е' номинује се лексемом *иѣ̀иѣ̀нѣ̀њѣ̀к* (Савић 2011а: 161).

7.3. Слама, као материјал за плетење, користила се само за израду шешира.

7.3.1. Семема 'шешир плетен од сламе' назива се *слàменї шешїр*. [*Шешїр, илешїе се од ражеве сламе, које су дугачке, фине оне сїабљике, и илешїеш у вїду илешїен"ца. Са чешїри, са чешїри сїрука раж". Јесї, у чешїри. И шї се оилешїе, оилешїе, као, рещ"мо, један кòноиац. И ўзмє се ондã фїно, идчнє се од нўлє да се шїјє нãокрўг, нãокрўг, нãокрўг, нãокрўг... И ондã, каї се шї гòре оилешїе, гòрњї дїо, ондã се шїрї, шїрї, шїрї, шїрї, идє дòље рãвно, окрўгло, да мòре сїаїи нã глãву. Ё, кад мòре сїаїи нã глãву кòлкò је идшїребно, ондã се дїешї шїрї, около, около, около, зã онãј оòод... Тò је шешїр илешїенї од сламе. Слãменї шешїр, да чўвã од сўнца кад се рãдї на њїви. Кад се рãдї на њив, ўбї сўнце јãко... Исїлешїе се као илешїен"ца. Ондã се ўзмє игла и кòнац и шї се шїјє.]*

7.4. Од дивље лозе плетена је, поред *гўжвє* (в. 7.2.12.), још само једна реалија.

7.4.1. За семему 'плетена направа за хватање рибе' употребљава се лексема *крòшња*. [*Крòшња је као мòжда шїрнка, шãкò нешїо... Они шї оидсїавє на дўгачкї шїаї, као шїїло, као грãбље шїо су на дўгачкòме шїїлу. И ондã шї забãцї ў воду и кад вїдї да је шїўј ўшло, иòдигнє. Ўф, имã рїбã.]*

8. Дијелови производа плетарства

Неке реалије су у потпуности израђене плетењем, а некима су само поједини дијелови плетени. Када упоредимо, примјера ради, сепет и кочак, јасно је да изван наше анализе остају они дијелови кочака који нису производ плетарства. Овим семантичким пољем обухваћени су само називи оних дијелова плетених реалија који су израђени плетењем.

8.1. 'Дио који служи као основа кроз коју се провлачи пруже, дивља лоза и сл.' именује се лексемама *кòсїур*, *иочешїак* и *консїрукција*.

8.1.1. Плетење посуда почиње од дна, тако да се и семема 'оплетено дно и из њега увис извијени вертикални паралелни прутови који служе као основа кроз коју се провлаче шпруље' поима као *кòсїур* и именује горенаведеним лексемама.

8.1.1.1. И сам 'прут који је дио костура' назива се *кòсїур*. [... *сãмо мòрã ио кòјї кòсїур овãј ирòбосїи, нòжом ирòсјећи, да би шї бòлє држãло, да нє б" сїãдало.]*

8.2. Дио који је заједнички већини плетених реалија јесте *идилешї*. Његово значење је 'плетењем обрађена и учвршћена (завршна) ивица на оном што је оплетено (сепет, лєса и др.)'. Деминутив је *идилешї"ћ*.

8.2.1. Поплети се разликују према начину израде.

8.2.1.1. *Обичнїй/ обичнїй їдїлейї* се израђује тако да се шпруља наизмјенично провлачи преко горње, завршне ивице и кроз оно што је оплетено два-три реда испод ње, све док се не обраде, и на тај начин учврсте, све ивице.

8.2.1.2. Забиљежено је више фонетских и творбених ликова за 'поплет који има изглед плетенице': *їлейїен"ца, їлейїеница, сїлейїен"ца, (їдїлейї) као їлейїеница. [Кад дїлейїе, кад завршиї, онда їрāvї їдїлейї. Їмā обичнї їдїлейї, а їмā као їлейїеница. И, он фїно онда їо гдре їлешїе. Їсїо је їлейїеница, сāмо мōрā їо кдїї кдсїїр двāї їрδбосїи, нōжом їрδсјећи, да би їо бδље држāло, да не б" сїāдало. Кад би ўвијек їшδ їо їсїоме мјесїу, дно б сїāло, знāш. Већ вїдїш како је вōје їрδсјекδ, їа ову нїје, свāкū дрўгū, трешїу је мōрδ їрδсјећ да мōре їрδвўћ їāї їдїлейї"ћ, вїдїш. Ево, вїдїш... Їсїо (поплет радио) шїрўљδм. Овδ је їлейїен"ца. А обичнї (поплет) је сāмо нāкδ кад їрδшївā, као јā їглδм сад нешїо сад вāкδ кад б їрошївала, знāш. Вāкδ, їсїо їглδм кад би їрошївала... А двδ се зδвє їлейїен"ца, їдїлейї.]*

Информаторка износи и свој естетски суд о врстама поплетата: „Пδплетє одδзгδ, ал не їāкδ фїно као, као шїо је сїлейїен"ца“.

8.3. Предмети који се плету тако да се основа постепено шири (нпр. плетенка, трнка, крошња) имају дио чија се семема 'прут који се умеће у основу, костур, да га рашири приликом плетења' именује лексемом *ўмешїак*.

8.4. Дијелове плетених посуда издвојили смо у једну цјелину.

8.4.1. 'Доњи дио посуда' номинује се двјема синонимним лексемама: *їдδ* и *днδ*.

8.4.2. Семема 'прут савијен у облику лука и уплетен у бочне ивице странице сепета или корпе тако да средишњи дио, тј. врх, тога лука и крајеви остају изнад и испод странице неуплетени' означава се лексемама: *δблук* и *δбрўч*.

8.4.2.1. Средишњи дио лука на *облуку* или *обручу* (в. 8.4.2.) служи као дршка. 'Дршка на сепету или корпи' назива се *δблук*¹⁹. Дршка на сепету који служи као украс означава се деминутивом *δблучїћ*.

ЗАКЉУЧНЕ НАПОМЕНЕ

Прикупљену лексичку грађу разврстали смо у осам семантичких поља.

Прво семантичко поље *Плейїарски занāї* најсиромашније је лексиком јер се за плетарство мајстори нису посебно школовали, него су углавном

¹⁹ У Великом Блашку и 'огрлица, направљена од шпруље, о коју се качи звоно и која се ставља овну око врата' назива се *δблук* (Савић Б. 1997: 45).

били самоуки. Из истих разлога избјегава се употреба лексема *занай̄* за ову дјелатност. У овом говору не функционише лексема *йлей̄тарс̄й̄во*.

У три семантичка поља представили смо лексичке реализације за појмове који се односе на материјале који се користе за плетење: *Май̄теријали за йлей̄шење*, *Дијелови май̄теријала*, *Особине май̄теријала*. Лексема *шй̄руља*, мотивисана глаголом *шй̄руља̄й̄и*, издваја се као специфична, јер се њоме лексикализује посебним поступком припремљен материјал за плетење. Унутар лексичко-семантичког система *йлей̄тарс̄й̄во* свој лексички израз имају они дијелови материјала и оне њихове особине који су за плетење битни, из практичних или естетских разлога (нпр. дијелови – *срце*, *кора*, *чвор*; особине – *да се мо̄й̄а̄й̄*, *й̄редала се* и сл.).

У семантичком пољу *Називи рад̄њи* има много лексема које припадају општеупотребном лексичком фонду. Као термини могу се издвојити глаголи *й̄лес̄й̄*, *шй̄руља̄й̄* и префигирани глаголи који припадају њиховим лексичким породицама.

Алат који се користи у плетарству једноставан је и малобројан, тако да ово семантичко поље није богато лексиком. За већину рад̄њи у плетарству користи се (*нож*) *шкло̄й̄ац*, чији је назив мотивисан глаголом *шкло̄й̄ш̄й̄и*.

Лексички најбогатије је семантичко поље *Производи й̄лей̄тарс̄й̄ва*. Поље се не грана одмах, јер је забиљежен и општи назив (*й̄лей̄й̄*, *й̄лей̄шер*). Настојали смо да наведемо све реалије које су се израђивале плетењем. Своје мјесто у овом пољу, поред предмета који су у цјелини плетени (нпр. *сей̄ей̄й̄*, *љеса*), нашле су и реалије чији су само неки дијелови плетени (нпр. *кочак*, *й̄лей̄шењак*). *Дијелови й̄производа* плетарства су издвојени у посебно семантичко поље. Унутар овог поља већина лексема су општеупотребне ријечи, које функционишу као термини унутар теме *й̄лей̄тарс̄й̄во*. Лексема *облук* се издваја као специјална, уско термилошка, унутар овог тематског домена.

Настојали смо да, реконструишући појмовни и предметни свијет *й̄лей̄тарс̄й̄ва*, допринесемо даљим компаративним истраживањима, која ће омогућити шири увид у лексичке односе унутар овог лексичко-семантичког система и утврђивање ареала појединих лексема. Потпуна слика у вези са лексиком плетарства добиће се сабирањем лексичке грађе из осталих пунктова у границама херцеговачко-крајишког и других дијалеката српског језика.

ЛИТЕРАТУРА

- Драгићевић 2007: Рајна Драгићевић, *Лексикологија српског језика*, Београд: Завод за уџбенике.
- Недељков 2009: Љиљана Недељков, Општи принципи истраживања лексике традиционалне материјалне културе, *Гласник Етнографског института САНУ* LVII/1, Београд, 189–200.
- Недељков – Марковић 2015: Љиљана Недељков, Бранкица Марковић, Дијалекатска лексикографија штокавског наречја (од 1818. до 2014. године) – библиографија, *Српски дијалектолошки зборник* LXII, Београд, 247–326.
- Петровић 1980: Драгољуб Петровић, *Основна уједињавања за бележење дијалекатске лексике Војводине*, Нови Сад: Матица српска.
- Пижурица 2004: Мато Пижурица, Речник српских говора Војводине, *Зборник Матице српске за књижевност и језик* LII/3, Нови Сад, 611–617.
- Плотникова 2000: Анна Аркадьевна Плотникова, *Словари и народная культура: очерки славянской лексикографии*, Москва: Институт славяноведения Российской академии наук.
- РСАНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, I–, Београд: Српска академија наука и уметности, Институт за српски језик САНУ, 1959–.
- РСЈ 2011²: *Речник српског језика*, Нови Сад: Матица српска.
- Савић Б. 1997: Биљана Савић, *Из лексике материјалне културе у говору Великог Блашка (код Бањалуке)*, дипломски рад у рукопису, Нови Сад: Филозофски факултет.
- Савић Б. 2011а: Биљана Савић, Из коларске терминологије Великог Блашка код Бањалуке, у: Радмила Жугић (ур.), *Дијалекат – дијалекатска књижевност* 3, Лесковац: Лесковачки културни центар, 154–165.
- Савић Б. 2011б: Биљана Савић, Из ткачке терминологије Великог Блашка код Бањалуке, *Годишњак за српски језик и књижевност* XXIV/11, Ниш, 141–158.
- Савић Б. 2017: Биљана Савић, Народна медицинска лексика Великог Блашка (код Бањалуке), *Српски дијалектолошки зборник* LXIV, Београд, 995–1066.
- Савић Б. – Савић Д. 1997–1998: Биљана Савић, Дијана Савић, Из лексике Великог Блашка (код Бањалуке), *Прилози проучавању језика* 28–29, Нови Сад: Одсек за српски језик и лингвистику Филозофског факултета, 205–245.
- Савић Д. 1997: Дијана Савић, *Из лексике духовне културе у говору Великог Блашка (код Бањалуке)*, дипломски рад у рукопису, Нови Сад: Филозофски факултет.
- Савић Д. 2002: Дијана Савић, Семантика боја у зоонимији, у: Драго Бранковић, Младен Шукало (ур.), *Наука и наша друштвена стварност*, Бања Лука: Филозофски факултет, 101–116.
- Савић Д. 2003: Дијана Савић, Творбена анализа лексике куће и покућства, у: Драго Бранковић, Младен Шукало (ур.), *Јединство наука данас: интердисциплинарни приступи знању*, Бањалука: Филозофски факултет, 123–136.
- Тоскић 2017: Јелена Тоскић, *Корпарство – њејарство: Vickerwork – Baset Weaving*, превод Емина Јеремић Мићовић, Сирогојно: Музеј на отвореном „Старо село“.

- Црњак 2006: Дијана Црњак, *Терминологија куће и покућства у Лијевчу пољу и Жупи*, Бања Лука: Филозофски факултет.
- Црњак 2007а: Дијана Црњак, Терминологија овчарства у околини Лакташа, *Српски језик: студије српске и словенске* XII/1–2, Београд, 367–391.
- Црњак 2007б: Дијана Црњак, Називи алатки за кошење у Лијевчу пољу и Жупи, *Зборник Мајнице српске за филологију и лингвистику* L/1–2, Нови Сад, 917–926.
- Црњак 2009: Дијана Црњак, Називи ограда и њихових дијелова у Лијевчу пољу и Жупи, *Годишњак за српски језик и књижевности* XXII/9, Ниш, 523–535.
- Црњак 2010: Дијана Црњак, Турцизми у лексици куће и покућства, *Филолог* 2, Бањалука, 169–181.
- Црњак 2011а: Дијана Црњак, Етнолингвистичка анализа свадбених обичаја Срба слатинског краја (околина Бањалуке): српско-бугарске паралеле, у: Јоана Рекас (Joanna Rekas) (ур.), *Balkański folklor jako kod interkulturowy I – Балкански фолклор као интеркултурни код I*, Познањ: Wydawnictwo Naukowe UAM, Instytut Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 395–404.
- Црњак 2011б: Дијана Црњак, Називи кухињског намјештаја у Лијевчу пољу и Жупи, у: Радмила Жугић (ур.), *Дијалекат – дијалекатска књижевности* 3, Лесковац: Лесковачки културни центар, 93–101.
- Црњак 2011в: Дијана Црњак, Називи за млијeko и мљечне производе у околини Лакташа, у: Владислава Ружић, Слободан Павловић (ур.), *Лексикологија, ономасијика, синтакса – зборник у част Гордани Вуковић*, Нови Сад: Филозофски факултет, 283–292.
- Црњак 2011г: Дијана Црњак, *Пастирска лексика лакташког краја*, Бањалука: Филолошки факултет.
- Црњак 2013: Дијана Црњак, Суфиксална творба зоонима у пастирској лексици лакташког краја, у: Бојана Димитријевић (ур.), *Пути и доеми дијалекатске лексикографије*, Ниш: Филозофски факултет, 49–63.
- Црњак – Савић 2013: Дијана Црњак, Биљана Савић, Лексичка и синтаксичко-семантичка анализа благослова у обреду чаројице, *Зборник Мајнице српске за књижевности и језик* 61/1, Нови Сад, 93–107.
- Црњак – Савић 2016: Дијана Црњак, Биљана Савић, *Скице из етнолингвистике*, Бањалука: Друштво чланова Матице српске у Републици Српској.

Biljana M. Savić

LEXICON OF WICKERWORK
(ON THE BASIS OF MATERIALS FROM VELIKO BLAŠKO NEAR
BANJA LUKA)

S u m m a r y

The aim of this paper is a presentation and lexical-semantic analysis of the lexicon of wickerwork – a craft that makes wicker realities from wicker, straw, wild grape vines and the like. Lexical material was collected from informants in Veliko Blaško near Banja Luka. Considering that wickerwork as a complete lexical-semantic system has not been the subject of previous lexical research of the Serbian language, we tried to reconstruct the conceptual and subject world of this domain of traditional material culture in a clear and concise way and thus lay the foundation for further research that will allow comparison and a broader insight into the range of individual lexemes.

Key words: lexicon of weaving, lexical-semantic analysis, Veliko Blaško, Herzegovinian-Krajina dialect, dialectology, Serbian language.

Институт за српски језик САНУ
Београд
savicmbiljana@gmail.com

(Примљено: 11. септембра 2022;
прихваћено: 27. септембра 2022)